

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/206286,TEKST-AUDIO-85-rocznica-pierwszych-wyrokow-Sondergericht-Bromberg.html>
27.02.2026, 11:29

[TEKST + AUDIO] 85. rocznica pierwszych wyroków Sondergericht Bromberg

11 września 1939 r. niemiecki Sąd Specjalny w Bydgoszczy skazał na karę śmierci trzech Polaków. Były to pierwsze z wielu mordów sądowych, których się dopuścił.

13.09.2024

Na zajętych ziemiach polskich Niemcy już we wrześniu 1939 r. przystąpili do tworzenia sądów specjalnych. Stosowały one prawo niemieckie, co było sprzeczne z prawem międzynarodowym.

Jako pierwszy powstał Sąd Specjalny w Bydgoszczy (Sondergericht Bromberg). Już 11 września przystąpił on do orzekania. Na karę śmierci skazał tego dnia trzech Polaków: Jana Owczarzaka, Jakuba Przybyła i Bernarda Zielińskiego.

Nieżyjący już dr Edmund Zarzycki, autor książki *Działalność hitlerowskiego Sądu Specjalnego w Bydgoszczy w latach 1939–1945*, udowodnił, że sąd ten był „w pierwszych miesiącach okupacji najbardziej bezwzględny i sędziowski sąd na zajętych ziemiach polskich”. W samym tylko roku 1939 orzekł 100 kar śmierci, w tym 13 wobec kobiet, na łączną liczbę 156 osób skazanych wówczas na karę śmierci przez niemieckie sądy specjalne w okupowanej Polsce.

Sondergericht Bromberg nagminnie nagiął i łamał nawet niemieckie prawo, by skazać jak największą liczbę Polaków. Biciem wymuszano na nich przyznanie się do czynów, których nie popełnili. Jako świadków zaprzysięgano tylko Niemców, a ewentualne zeznania Polaków uznawano za niewiarygodne. Oskarżonym nie tłumaczono zeznań niemieckich świadków i nie pozwalano na składanie wyczerpujących wyjaśnień. Niemieccy obrońcy byli bierni albo wręcz solidaryzowali się z prokuratorami i sędziami. Zdarzało się, że dochodzenie, rozprawa sądowa i wykonanie wyroku śmierci odbywały się tego samego dnia, a na decyzję w sprawie prawa łaski w ogóle nie czekano. Rodzin skazanych nie informowano o wyroku ani jego wykonaniu.

Nie wszystkie wyroki niemieckich sądów specjalnych można uznać za mordy sądowe, choć wiele z nich, zwłaszcza te wydane przez niemiecki Sąd Specjalny w Bydgoszczy, nimi było

– ocenia dr Tomasz Ceran z Delegatury IPN w Bydgoszczy.

Zwraca on uwagę na to, że „zbrodnie sądowe stanowiły niewielki ułamek wszystkich niemieckich zbrodni w okupowanej Polsce, w tym także na Pomorzu, i nie było to narzędzie, za pomocą którego zamierzano wyniszczyć naród polski. Sądownictwo służyło przede wszystkim legitymizacji działań politycznych i zachowaniu pozorów państwa prawa oraz potwierdzeniu tezy o polskiej winie zbiorowej”.

Ceran podaje, że łącznie w czasie wojny Sąd Specjalny w Bydgoszczy skazał na karę śmierci 348 osób, w tym 243 za „wypadki z września 1939 r.” (m.in. rzekomy udział w tzw. krwawej niedzieli). Wyroki wykonywano początkowo przez rozstrzelanie, a od lipca 1940 r. przez ścięcie.

Prokuratorzy i sędziowie odpowiedzialni za niemieckie zbrodnie sądowe w Bydgoszczy nie zostali

po wojnie ukarani. Niektórzy z nich jeszcze przez wiele lat kontynuowali kariery w RFN.

Zbrodnie niemieckie na Pomorzu w czasie II wojny światowej od wielu lat stanowią przedmiot badań Instytutu Pamięci Narodowej. Efektem są liczne publikacje.

Polecamy Państwu najnowszą monografię dr. Tomasza Cerana [Zbrodnia pomorska 1939. Początek ludobójstwa niemieckiego w okupowanej Polsce](#) (Bydgoszcz-Warszawa 2024)

[Tomasz Ceran Zbrodnia pomorska 1939. Początek ludobójstwa niemieckiego w okupowanej Polsce](#)

O Sądzie Specjalnym w Bydgoszczy pisze też prof. Maximilian Becker w wydanej przez IPN książce [Sądownictwo niemieckie i jego rola w polityce okupacyjnej na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy 1939-1945](#) (Warszawa 2020)

[Maximilian Becker Sądownictwo niemieckie i jego rola w polityce okupacyjnej na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy 1939-1945](#)

Wiele materiałów o zbrodniach niemieckich na Pomorzu jest dostępnych w portalu IPN [przystanekhistoria.pl](#):

[Materiały o zbrodniach niemieckich na Pomorzu w portalu IPN przystanekhistoria.pl](#)

Instytut Pamięci Narodowej przygotował ponadto portal tematyczny:

[Portal tematyczny Zbrodnia Pomorska](#)

Kwestii ścigania niemieckich zbrodniarzy poświęcona jest również rozmowa dr. Filipa Gańczaka z red. Rafałem Dudkiewiczem, którą mogą Państwo obejrzeć na naszym kanale IPNtvPL:

[PROFESOR JAN SEHN 1909-1965. PRAWNIK, SĘDZIA, ŚLED CZY, ŁOWCA NAZISTÓW - Kulisy historii odc. 181](#)

Kontakt dla mediów:

Rzecznik Prasowy - Dyrektor Biura:

dr Rafał Leśkiewicz

tel. 602 322 362

rzecznik@ipn.gov.pl

AUDIO:

11.09.1939 - Sondergericht Bromberg wydał pierwsze wyroki śmierci, m.in. w sprawie tzw. bydgoskiej krwawej niedzieli - dr Filip Gańczak, Biuro Rzecznika Prasowego IPN

Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Jakub Przybył rozstrzelany 11 września 1939 na podstawie wyroku Sondergericht Bromberg. Źródło - Wikimedia Commons

Pliki do pobrania

[Sondergericht Bromberg wydał pierwsze wyroki śmierci, m.in. w sprawie tzw. bydgoskiej krwawej niedzieli - dr Filip Gańczak, Biuro Rzecznika Prasowego IPN \(mp3, 5.12 MB\)](#)
[Sondergericht Bromberg wydał pierwsze wyroki śmierci, m.in. w sprawie tzw. bydgoskiej krwawej niedzieli - dr Filip Gańczak, Biuro Rzecznika Prasowego IPN \(wav, 37.55 MB\)](#)
